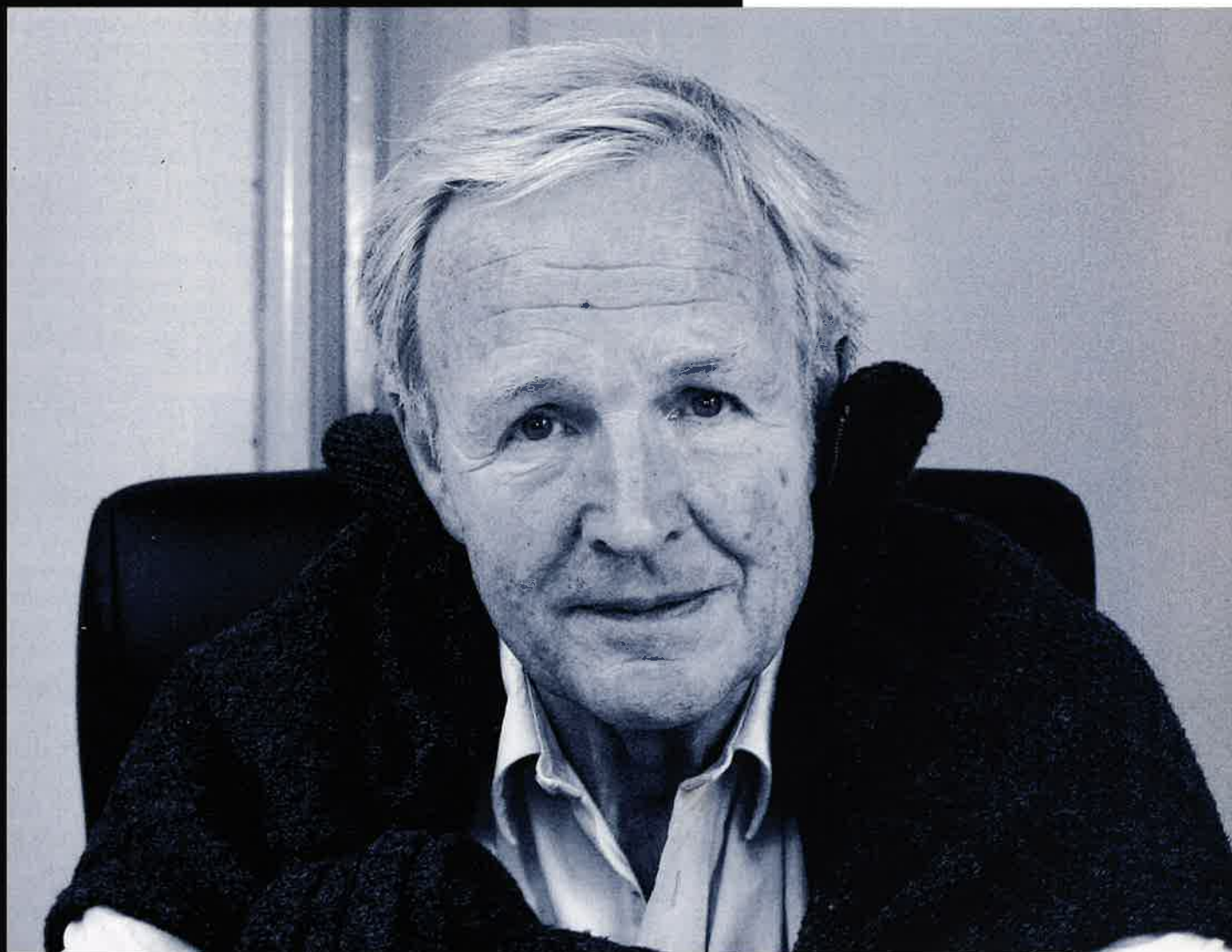

[vakTaal]

TIJDSCHRIFT VAN DE LANDELIJKE VERENIGING VAN NEERLANDICI
EEN-EN-TWINTIGSTE JAARGANG – NR 3 – 2008 – VERSCHIJNT 4X PER JAAR

Jan Terlouw: Ik ben geen echte kinderboekenschrijver

Interview met Jan Terlouw	2
De beschrijving van het Nederlands in de 20e eeuw (slot)	7
Grenzeloos	10
Grammatica voor de liefhebber	12
Groots en meeslepend	13
Couperus als sportliefhebber (1)	15
Over de Toets Gesproken Nederlands	16
Column	18
Boekbespreking	19
Ingezonden Mededeling	22
Ontvangen	23

De continuïteit van de beschaving

Interview met Jan Terlouw

Een jaar na het onverwachte vervolg op zijn beroemde jeugdboek *Koning van Katoren* bezoeken we Jan Terlouw in zijn woonplaats Twello. Het is juni 2008. Zijn nieuwste thriller *De Apotheker*, die hij samen met dochter Sanne schreef, ligt dan nog maar net in de winkel. Na een lange reis – de bussen rijden maar één keer per uur, en vanaf station Twello is het nog een behoorlijk eindje lopen – bereiken we zijn woning, op een prachtig landgoed van dertien hectare. De 130 verschillende soorten bomen en de vele kippen, koeien en kalveren maken deel uit van het dagelijks leven van de schrijver/politicus. Terwijl zijn vrouw Alexandra koffie en thee inschenkt, schetst de schrijver hoe zijn leven er op dit moment uitziet.

Terlouw is alweer enige tijd met pensioen, maar dan wel op zijn eigen manier. Hij is nog heel actief en vervult nog steeds allerlei functies. Zo is hij lid van het Regieorgaan EnergieTransitie (een adviesorgaan van de regering) en voorzitter van het Platform Energiebesparing in de Gebouwde Omgeving. Daarnaast is hij ook voorzitter van het Zalmpatform, een organisatie die probeert de zalm terug te krijgen in de Rijn, en van de Aedes Code Commissie. En nog zo het een en ander. 'Ik werk in feite de hele week. Dat neemt niet weg dat ik ook wel eens een dag thuis ben, zoals vandaag. Ik geef gemiddeld één interview per week, maar ook wel eens vijf. Waarom weet ik eigenlijk niet, ik kan slecht nee zeggen,' legt Terlouw uit. Met zichtbaar plezier beantwoordt hij onze vragen, waardoor we een beeld krijgen van Jan Terlouw als schrijver, politicus en natuurkundige. Daarnaast is hij ook nog 'een tamelijk waardeloze grootvader', omdat hij het zo druk heeft. 'Ik ben er niet echt voor mijn kleinkinderen, maar ze houden misschien

toch wel van me. Ik hou in ieder geval veel van hen. Ze hebben ook allemaal mijn boeken gelezen. Die vinden ze mooi, ze hebben geen kritiek.'

Ik geef gemiddeld één interview per week

Schrijven met een boodschap

Het is maar liefst achtendertig jaar geleden dat Terlouw in 1970 als schrijver debuteerde met de jeugdboeken *Pjotr* en *Oom Willibrord*. Zijn oeuvre is sindsdien aardig gegroeid. Maar, zo stelt Terlouw: 'Ik ben geen echte kinderboekenschrijver. Ten eerste zijn de boeken die ik voor de jeugd heb geschreven half voor volwassenen bedoeld. En verder heb ik ook heel wat geschreven voor volwassenen. Zo heb ik een paar jaar geleden nog een (herfst)dagboek gepubliceerd, *Achter de barricaden* (2005). En dan zijn er nog de boeken voor volwassenen die ik samen met mijn dochter Sanne schrijf. Maar

het is natuurlijk waar, dat ik bekend ben geworden als jeugdboekenschrijver.'

Wanneer hij schrijft voor de jeugd, legt Terlouw bewust veel uit. Dat wordt hem door critici soms verweten. Maar, zo benadrukt hij: 'Je moet goed beseffen dat een kind een volledig mens is. Er is slechts één verschil met volwassenen: een kind heeft minder meegemaakt. Dat moet ook het enige verschil zijn als je schrijft. Je kunt als jeugdboekenschrijver over alle emoties schrijven, als je er maar rekening mee houdt dat een kind minder weet. Daarom vind ik dat je voor kinderen ook een beetje moet uitleggen, ze moeten het kunnen snappen. Er is ook niet zo'n verschil tussen mijn jeugdboeken en mijn thrillers. Neem nu een boek als *De Kloof* (1983). Daar zit ook een spannend verhaal in. Je hebt een spannend verhaal nodig, anders word je niet gelezen. Het verhaal is als het ware het vehikel, waarmee je iets kunt mededelen. Dat is al zo oud als de mensheid. Er is geen manier om iets zo goed over te dragen als via een verhaal. Daarom vertelde ik toen ik zelf kinderen had iedere avond een verhaal. Iets komt het beste over als je het zelf voordoet. Het heeft geen zin als je tegen een kind zegt: 'Je moet dit doen of dat.' Als er niet gelogen moet worden, moet je niet liegen en als je wilt dat mensen respectvol met elkaar omgaan moet je dat ook voordoen. Het verhaal is, naast het werkelijke leven, een prachtig middel om dat te doen.'

Terlouw geeft toe dat de moraal bij hem een belangrijke rol speelt: 'Je moet kinderen in een boek meegeven wat je belangrijk vindt. Een boek moet ergens over gaan. Ik laat bewust merken wat ik goed en wat ik niet goed vind, wat het verschil is tussen goed en kwaad. Dat is de hele continuïteit van de beschaving, net zoals in een gezin. Daarin dragen ouders aan hun kinderen de normen en waarden over die ze belangrijk vinden. Op een gegeven moment gaan kinderen zich tegen hun ouders afzetten, maar vooral de eerste tien jaar van een mensenleven zijn heel

belangrijk. Ik heb er helemaal niets op tegen dat er boeken worden geschreven puur voor het amusement, zoals de *Harry Potter*-reeks. Ik vind het prima en er is ook zeker behoefte aan, alleen ik zal het niet doen. Volgens mij is dat ook wel lastig als je zo lang in de politiek hebt gezeten en veel nadenkt over belangrijke zaken in de samenleving. Daardoor lukt het me niet om een boek puur voor het amusement te schrijven. Ik probeer wel humoristisch te schrijven, maar dat is iets anders dan amusement.'

Je moet kinderen in een boek meegeven wat je belangrijk vindt

---

Een belangrijk thema in de boeken van Terlouw is machtsmisbruik. Er wordt volgens hem in de wereld door politieke en religieuze leiders veel misbruik gemaakt van het feit dat jonge maar ook oudere mensen zo indoctrineerbaar zijn. Een van zijn slagzinnen is dan ook: 'Hoed u voor mensen die iets zeker weten'. Dit is een boodschap die hij aan al zijn lezers wil meegeven. 'Mensen die iets zeker weten zijn levensgevaarlijk. Dat geldt natuurlijk heel sterk voor religieuze extremisten. Als je heel erg zeker weet dat het christendom de ware godsdienst is, dan ga je het evangelie met het zwaard verbreiden. Dat geldt voor alle godsdiensten. Maar het probleem is dat mensen altijd iets zeker weten wat je niet zeker kunt weten. Mensen die zaken van goede argumenten kunnen voorzien, zoals wetenschappers, blijven altijd aarzelen. Juist iets wat honderd procent onbewijsbaar is, zoals religie, wordt soms gepresenteerd als de enige en absolute waarheid.'

'Ik hoop dat mijn opvattingen redelijk zijn. In mijn dagboek *Achter de barricaden* heb ik vooral opvattingen gegeven. Ik heb over veel dingen meningen, bijvoorbeeld over het energiebeleid, over hoe de Tweede Kamer opereert en over hoe je als mensen met elkaar moet omgaan. Ook in mijn jeugdboeken wilde ik dingen kwijt. Achteraf kan ik wel stellen dat de hoofdpersonen in mijn boek figuren zijn die problemen niet uit de weg gaan. Als ze een probleem tegenkomen, dan wordt dat bij de horens gevat. Ik houd van flinke mensen, die een probleem durven aan te pakken. Dat is misschien ook wel de boodschap van mijn jeugdboeken: jongens, ga het probleem niet uit de weg.'

Terug in Katoren

Vorig jaar verscheen *Zoektocht in Katoren*, een vervolg op *Koning van Kotoren*. Het boek was niet gepland,

vertelt de schrijver. 'Jarenlang heb ik veel brieven gekregen of ik alsjeblieft een vervolg wilde schrijven, maar dat heb ik nooit gewild. Toen ik afscheid nam bij de Eerste Kamer, realiseerde ik me dat ik waarschijnlijk nooit meer een politieke functie zou hebben.' In de decennia daarvoor was Terlouw onder meer politiek leider van D'66 (1973-1982), minister van Economische Zaken en vicepremier (1981-1982) en commissaris van de koningin in Gelderland (1991-1996).

Na zijn definitieve vertrek uit de politiek voelde Terlouw de behoefte om te schrijven over materialisme. 'Ik dacht: wat is er veranderd in de afgelopen dertig, veertig jaar? De wereld is ontzaglijk hedonistisch geworden, op het directe genot gericht. Alles is zo welvaartsgericht.' Dat was volgens hem in de jaren zeventig, toen hij politiek actief was, wel anders. 'Toen ging het over belangrijke morele kwesties, zoals abortus, de strijd tegen de Apartheid in Zuid-Afrika en de Drie van Breda (de discussie of drie oorlogsmisdadigers vrijgelaten moesten worden). De huidige politiek gaat voornamelijk over materialisme, over geld. De discussie over kinderopvang gaat niet in de eerste plaats over de vraag of het gewenst is dat kinderen hun ouders niet thuis vinden als ze uit school komen, maar het gaat erover wie het moet betalen. Dat vind ik zo symptomatisch. Het gaat alleen maar over de vraag: wat is het effect van een maatregel op de welvaart?'

Ik hoop dat mijn opvattingen redelijk zijn

Aanvankelijk wilde Terlouw een politiek manifest voor D'66 schrijven, maar daarmee dacht hij weinig te zullen bereiken. 'Dus toen besloot ik om toch maar voor mijn oude lezersgroep te gaan schrijven: de jeugdigen, die nog van mening kunnen veranderen en die nog openstaan voor gedachten. Toen ik halverwege was met mijn nieuwe boek, ontdekte ik dat ik mij veertig jaar na dato middenin het land Katoren bevond.' In *Zoektocht in Katoren* heeft Terlouw geprobeerd om de mentaliteitsverandering op karikaturale wijze weer te geven. Zo komt de hoofdpersoon Koss tijdens zijn reis terecht in een dorpje, waar de inwoners het vreselijk vinden dat er een hangbuikzwijntje in een put is gevallen. Daarom brengen ze hem naar het dierenkerkhof, terwijl de hele stad omringd is door varkensflats, waar zijnen in beroerde omstandigheden leven. Weer in een ander dorp wordt de hoofdfiguur geconfronteerd met de

vreemde politieke ambiguïteit. Over de grens wonen twee volken die elkaar sinds jaar en dag bestrijden. Vanuit het dorp worden zowel wapens als hulpmiddelen gestuurd. 'Krankzinniger kan het eigenlijk niet, en toch is dit de gewone gang van zaken,' aldus Terlouw.

Optimist of pessimist

Het huidige kabinet Balkenende IV zorgt volgens hem niet voor de beloofde oplossingen. Maar dat kan ook eigenlijk niet, meent de oud-politicus: 'De mensheid is enerzijds zo waanzinnig knap, als het gaat om natuurwetenschappen en techniek. We kunnen naar Mars reizen, om daar putjes te graven. Maar anderzijds slagen we er niet in dat we wat minder olie verstoken en meer zonne-energie gebruiken, zodat de temperatuur niet stijgt. Dat willen we wel, maar het lukt niet.' Dat komt volgens Terlouw omdat de mens van nature amoreel is. 'We komen voort uit de natuur. Een half miljoen jaar geleden waren onze voorouders chimpansee-achtigen. Daar kun je niet van zeggen dat ze immoreel zijn. Je kunt alleen maar zeggen dat ze amoreel zijn, dat ze het verschil tussen goed en kwaad niet kennen. Nergens in de natuur wordt de vraag naar goed en kwaad gesteld. De natuur is ontzettend wreed, maar je kunt er geen oordeel over vellen. Daar zijn hele politieke systemen op gebouwd. Communisten zeggen dat de mens van nature goed is, maar dat hij verpest wordt door het systeem. Christenen daarentegen menen dat de mens van nature slecht is, maar dat hij door het systeem beter wordt. Dat laatste klopt wel, volgens mij. Van nature zijn we, net als alle organismen, amoreel. Dat is een wetenschappelijk feit'

Toch heeft de mens volgens Jan Terlouw een verantwoordelijke positie, omdat hij bewustzijn heeft gekregen, en 'waar bewustzijn groeit, daar groeit verantwoordelijkheid'. Daarom ziet hij het als onze taak om moreel te worden: 'We moeten niet, net als de natuur, constant wreed blijven, maar het anders doen. Dat is wat je beschaving kunt noemen. Ik geloof heilig in de verlichting, in de vooruitgang van de mens. Tegelijkertijd weet ik dat dat ontzettend moeilijk is, maar je moet het wel als ideaal houden. In tijden van vrede schrijdt de beschaving voort. Nog maar een paar honderd jaar geleden werden misdadigers van overheidswege op het marktplein geradbraakt. Dan is er toch veel vooruitgang geboekt. We hebben nu zelfs een wet op de dierenbescherming. Ik noem dat vooruitgang.'

Op de vraag of Terlouw een optimist of een pessimist is, antwoordt hij: 'Theoretisch ben ik heel erg pessimistisch. Ik

geloof niet dat we zonder rampen uit de huidige trend komen. Uit alles blijkt dat we bezig zijn de wereld te verwoesten: vruchtbare landbouwgrond spoelt naar zee en de temperatuur stijgt. Het is onzin om te stellen dat er te weinig energie is. De zon schijnt ieder uur de hoeveelheid energie op aarde die we in een jaar gebruiken. Het is aan de mens zelf te wijten dat er rampen zullen komen. De middelen om deze ontwikkelingen te stoppen zijn volop aanwezig, maar de mensheid is niet in staat om het ook daadwerkelijk te doen. Ik heb mij eigenlijk al meteen na de Tweede Wereldoorlog, toen ik op de middelbare school zat, zorgen gemaakt over hoe we met de natuur omgaan. Dat lozen van chemicaliën in rivieren, het verduind van oerwouden. En die onrust is onderhand omgeslagen in een diep pessimisme. Maar deze pessimistische analyse strookt niet met mijn aard. Mijn aard is optimistisch. Eigenlijk denk ik altijd dat het wel goed zal komen.

Is hij ook optimistisch over de opkomst van Geert Wilders en Rita Verdonk? 'Wat je vooral ziet is dat de kiezer zich afwendt van de ideologische partijen, en daar reken ik D'66 ook bij. Daardoor kan iemand als Rita Verdonk opkomen. Je ziet het hele geruzie van de LPF alweer voor je. Wilders heeft het daarentegen veel beter op één rijtje. Hij is volgens mij ook een betere politicus dan mevrouw Verdonk. Hij heeft een stabiele aanhang. Het is niet zo erg dat een klein deel van de bevolking tegen vreemdelingen en integratie is. Dat is in alle landen zo. Geef die mensen een stem, daar hebben ze recht op in een democratie, maar bestrijd ze. Daar moet je niet zo'n groot drama van maken.'

De huidige politiek gaat voornamelijk over geld

De positie van D'66 is volgens Terlouw niet hopeloos, hoewel de partij sinds jaar en dag zetels verliest. Bij de verkiezingen van 2006 behaalde de partij er slechts drie. Terlouw noemt verschillende oorzaken: 'Regeren is voor D'66 altijd lastig. Nu gaat het weer beter. Alexander Pechtold doet het als fractievoorzitter echt goed: hij is een goede debater, snedig en genuanceerd in zijn oordeel.' Ook speelt volgens Terlouw mee dat de partij eindelijk begrepen heeft dat ze moet ophouden over de staatsrechtelijke hervormingen. 'Het is toch komisch dat Thom de Graaf, die zich als minister heeft ingespannen voor de gekozen burgemeester, zich in 2007 heeft laten benoemen

tot burgemeester van Nijmegen. Ik ben erg voor de geëmancipeerde burger. Als je als bestuurder wilt luisteren naar de bevolking, dan kan dat ook in de huidige structuur. Als je dat via de wet wilt afdwingen, dan helpt dat toch niet echt. Je moet de houding, de cultuur veranderen. De bevolking voelt helemaal niets voor staatsrechtelijke hervormingen. Houd er dan over op en ga er geen ministerschap aan wijden. Er zijn zoveel belangrijkere zaken. Heb het liever over onderwijs, over het buitenland of over het klimaat.'

Domineeszoon in de oorlogswinter
Tijdens het gesprek werpen we ook een blik in het verleden. De oorlog vormt een belangrijke gebeurtenis in het leven van Jan Terlouw. Zijn ervaringen verwerkte hij voor een deel in het beroemde boek *Oorlogswinter* (1972). Hij was acht jaar oud toen de oorlog uitbrak. 'Ik zal die dag nooit vergeten. Tijdens de laatste oorlogswinter werd ik dertien. Toen werd ik snel volwassen. Vrijwel alles wat ik in mijn boek *Oorlogswinter* heb beschreven is echt gebeurd. Natuurlijk had ik niet met alles zelf te maken, maar ik hoorde wel veel in mijn onmiddellijke omgeving. Dirk (de jongen die in het boek in het verzet zit en opgepakt wordt door de Duitsers) was mijn buurjongen. Hij heeft me zelf verteld hoe zijn tenen in elkaar geslagen werden en hoe hij ontsnapt is.' Zelf kon Terlouw op een gegeven moment, vanaf september 1944 tot aan de bevrijding in mei 1945, niet meer naar school. 'Die winter bestond uit het omgaan met de oorlog. Er waren veel hongerige trekkers, uitgemergelde mensen met kinderwagens die probeerden eten te halen en voor wie we wat voedsel probeerden te verzamelen. Iedere avond stonden er mensen bij ons op de stoep. We hadden er iedere dag minstens tien te slapen.'

Dat zorgde ook voor bijzondere ervaringen, gaat hij verder: 'Soms ging ik in het pikkedonker – je kunt je niet voorstellen hoe donker het is als er geen verlichting is – samen met mijn vader naar die trekkers toe. Het was verboden om na acht uur 's avonds nog op straat te zijn. Daarom werden er in dorpen verenigingslokaaltjes voor deze mensen geopend. Mijn vader was dominee en die ging dan nog even langs om enige bemoeidigende woorden te spreken. Daar lagen die mensen in het stro in het donker, terwijl bij het licht van een klein kaarsje een EHBO'er de blaren van de trekkers doorprikte. Je hoorde het geritsel in het stro. Het meest wonderbaarlijke vond ik dan dat als we na afloop weggingen, mensen mijn vader aanspraken: 'Do-

minee, mag ik u even aanraken, ik ben in geen jaren in de kerk geweest, maar ik wil u even aanraken' of: 'Mag ik één bladzijde uit uw bijbeltje scheuren, het geeft niet welke'.

Er waren ook spannende gebeurtenissen. 'Zo nu en dan werd er een vliegtuig neergeschoten, en dan probeerden we met enkele jongens daar in de buurt te komen. Als er een Duitse vrachtauto langs reed zaten we er ook altijd op te wachten totdat die kapotgeschoten werd door een Spitfire. Dan moest je zorgen dat je je uit de voeten maakte, want dat was gevaarlijk. Het was dan zaak om te schuilen in een mansgaten, die overal langs de wegen waren gegraven. Daar kon je inspringen en je verschuilen in de aarde als er geschoten werd. Het is heel gek dat je aan zo'n soort leven went. Dan werd er weer eens een kazerne gebombardeerd en dan kwam de familie Koopman langs. Er waren bommen dwars door hun huis gegaan. Een van de meisjes vertelde, dat ze op het toilet zat en dat er één bom zo voor haar voeten langs door de wc geschoten was. Omdat ze geen onderdak meer hadden, hebben die mensen twee maanden lang met vijf personen bij ons in huis gewoond.'

Ik geloof heilig in de voortgang van de mens

Terlouw herinnert zich ook nog goed hoe schaars alles was gedurende de oorlog. 'In de winkels was werkelijk niets te koop. Je kon op de bon brood kopen, of wat daar voor door moest gaan: een kleiachtige bruine substantie. Daar kon je net van in leven blijven. Maar dankzij onze vriendschap met de boeren, die een dominee niet lieten verhongeren, hebben we niet echt honger geleden.'

Een redelijk geloof

De jaren na de oorlog waren, ondanks de grote armoede, optimistisch: 'Het ging steeds beter en je kon steeds meer kopen. Ik heb die tijd niet zo meegeemaakt zoals Gerard Reve het in *De avonden* beschreven heeft. Maar je kunt je niet voorstellen hoe groot de armoede toen was. Je leefde van bijna niks. Jarenlang gingen we tien dagen kersen plukken. Daar verdiende je honderd gulden mee en daarmee gingen we vijf weken liften door Europa. En dan leefde je alleen van brood en de goedkoopste wijn. Het was heel sober, maar als iedereen zo leeft is het niet erg. Het heeft ook wel wat.' Vanaf 1949 studeerde Terlouw

in Utrecht wis- en natuurkunde. Hij woonde op kamers bij een tante. In die tijd was hij zeer actief binnen de faculteit en de studievereniging A-E. Een studentenvereniging lag hem minder: 'Ik was wel lid van SSR – daar was mijn vader ook lid van geweest – maar die vereniging was veel te christelijk voor me. Dat kon ik niet volhouden.'

Met zijn ouders heeft Terlouw altijd een goede band gehad. Hij werd in 1931 te Kamperveen geboren, en groeide op in de Gelderse dorpen Garderen en Wezep. Zijn vader was dominee. 'De ouders van mijn vader kwamen uit de kringen van Siebelinks *Knielen op een bed violen*. Het waren mensen voor wie de kerk nog veel te lichtzinnig was. Mijn vader heeft zich in zoverre daaraan ontworsteld dat hij een hervormde dominee van de gereformeerde Bond is geworden. Hij had een mooie stem, kende de Nederlandse dichters goed en citeerde ze veel. Maar hij was wel een traditionele calvinist die in de predestinatie geloofde. Dat verkondigde hij tenminste. Maar of hij dat nou echt geloofde? Als ik zei: 'Vader, waarom mag ik nou niet gaan schaatsen, het is zondag en morgen zet de dooi in.' Zoveel vermaak hadden we in die tijd niet en ik was verzot op schaatsen. 'Denkt u dat God het fout vindt dat ik op Zijn prachtige ijsvloer ga schaatsen?' En dan zei mijn vader: 'Natuurlijk niet, maar ik kan mijn werk niet goed doen als mijn zoon op zondag gaat schaatsen. Dan verlies ik het vertrouwen van mijn gemeente, dus doe dat nou maar niet.' Hij was een redelijk mens. Als ik zei: 'Vader, het kan toch niet dat God oneindig barmhartig en oneindig machtig is en dat hij toch de Holocaust heeft laten gebeuren'. Collega-dominees zouden dan hebben gezegd: 'Foei toch jongen, bidden op je knieën'. Maar mijn vader zei: 'Daar begrijp ik natuurlijk ook helemaal niks van'. Ik kon ontzettend goed met hem praten. Hij heeft niet één keer tegen me gezegd dat ik iets niet mocht geloven of denken.'

Zelf is het Terlouw niet gelukt om gelovig te worden. Hij noemt zichzelf agnost. Maar als hij één boek zou mogen meenemen naar een onbewoond eiland, dan zou dat toch de bijbel zijn. Hij vindt het een prachtige verzameling boeken. Het mooiste en tegelijk kortste bijbelfragment is volgens hem de nieuwtestamentische

Jan Terlouw Zoektocht in Katoeren

Lemniscaat

tekst: 'Jezus weende' (Johannes 11:35). 'Dat is als Lazarus is gestorven. Ik kan me goed voorstellen dat mensen behoefte hebben aan een trooster, aan een God die meehuilt. Gedeelde smart is halve smart. Dat vind ik een acceptabele en begrijpelijke vorm van godsdienst. Maar ik heb er zelf niets mee.'

Ook met zijn moeder had Terlouw een goede band: 'Mijn moeder was zoals een moeder hoort te zijn: volstrekt liefhebbend, en ze stond altijd klaar voor haar kinderen. Ze was een zelfstandige vrouw, maar was tot haar laatste snik erg gelovig. Het deed haar aanzienlijk verdriet dat ik het niet was,' aldus Terlouw. Toch zorgde dat niet voor verwijdering tussen moeder en zoon. Het geloof was voor haar de essentie van het leven en ze vond het heel treurig dat ik dat niet had. Ze zei dingen als: 'Als ik niet met mijn kinderen over God kan praten, dan kan ik altijd nog met God over mijn kinderen praten.' Ik had veel respect voor haar, maar ik kon haar daarin niet volgen. Of ze zei: 'Wat is het toch treurig voor je, dat je niet weet wat het is om je te kunnen overgeven aan het geloof'. En dan zei ik: 'Moeder, je begrijpt niet hoe heerlijk het is om dat niet te hoeven doen, om te denken wat redelijk en logisch is.'

Humor, kunst en liefde

In de loop der tijd is er regelmatig kritiek geuit op Terlouws literaire werk, maar

niet door kinderen. Die schrijven hem nog steeds brieven over hoe mooi ze zijn boeken vinden. 'Nu hebben kinderen maar weinig woorden. Kleine kinderen schrijven dan dat ze mijn boeken héél erg mooi vinden en dan volgt er een reeks uitroepetekens in allerlei kleuren. Ik geloof dat al die uitroepetekens iets betekenen, waar ze geen woorden voor hebben. Ze bedoelen eigenlijk: ik vond het spannend, boeiend, geestig. Naarmate kinderen ouder worden vinden ze steeds meer woorden om iets uit te drukken. Zo af en toe krijg ik een brief van een kind dat uit eigen aandrif een brief aan mij schrijft, dus niet in opdracht van een docent. Daar doe ik het voor, dat vind ik fantastisch.' Op de vraag hoe hij het succes van zijn boeken verklaart, antwoordt hij: 'Ik kom nog wel eens mensen tegen van veertig, vijfenveertig jaar, die zeggen dat ze zijn opgegroeid met mijn boeken en dat ze die nu voor hun eigen kinderen kopen. Dat komt misschien omdat mijn onderwerpen tijdloos zijn en omdat mijn verhalen spannend zijn. Ik geloof niet dat het erg is dat mijn boeken

ouderwetse taal bevatten. Maar dat ze zo populair zouden zijn en blijven is een absolute verrassing voor me geweest.'

Humor is volgens Terlouw een belangrijk stijlmiddel. 'Als je kinderen vraagt wat ze het belangrijkste vinden in een jeugdboek, dan geloof ik dat er uit de enquêtes komt: spannend, gevolgd door een traan en dan komt al heel gauw grappig. Er zijn drie dingen die een mens heeft die andere organismen niet hebben. Dat zijn humor, kunst en liefde. Humor is heel belangrijk, omdat het gewichtigdoenerij doorprikt. Kunst en liefde spreken voor zich. Dat zijn toch de dingen die een dier niet heeft. En tot de kunst reken ik ook de natuurwetenschappen. Dat is natuurlijk niet helemaal juist, maar ik heb er bijna dezelfde emoties bij. Die drie dingen samen maken de mens toch behoorlijk uniek.'

De combinatie van kunst en natuurwetenschappen lijkt niet voor de hand te liggen. Maar Jan Terlouw weet beide elementen moeiteloos met elkaar in verband te brengen. 'Als ik terugdenk aan mijn studie natuurkunde – overigens een heel zakelijke, feitelijke studie – dan was het belangrijkste voor mij toch het genieten van het prachtige bouwwerk dat de natuur is. Zien hoe ongelooflijk mooi het bouwwerk en de fundamentele natuurwetten waaraan het voldoet zijn. Dat de mens erin geslaagd is om dat te

doorgronden, is van een grote schoonheid. De grootste vreugde van mijn studie waren toch die momenten, waarop je de schoonheid van de natuur zag. En dan vind ik dat het eigenlijk op kunst lijkt. In mijn hart ben ik eigenlijk altijd een natuurkundige gebleven.'

Nadat hij in 1964 gepromoveerd was op een *Experimental study of a highly ionized steady-state cesium plasma* werkte hij dertien jaar in de wetenschap, in Amerika, Zweden en Nederland. Toch heeft hij op een gegeven moment de wetenschap de rug toegekeerd. Hij zegt hierover: 'Op een gegeven moment vroeg ik mij af of ik dit de rest van mijn leven wilde blijven doen. Maar het leven heeft zoveel meer te bieden dan alleen maar de ivoren toren van de wetenschap. Ik wilde kijken of ik ook andere dingen in mijn leven kon doen. Je kunt dan als wetenschapper kijken of je kunt schrijven, en de politiek is ook van iedereen. Dus toen ben ik die twee wegen maar eens gaan bewandelen en dat slaagde redelijk.' Maar Terlouw gelooft niet in eeuwigheidswaarden: 'Ik denk dat als ik dood ben, ik iets langer herinnerd zal worden als schrijver dan als politicus. Maar ook maar heel kort hoor. Als politicus ben ik nu al ongeveer vergeten.'

Jan de Hartog

Leest de schrijver zelf ook? 'Vroeger als kind las ik heel veel. Er was natuurlijk nog geen televisie. Ik las *Fulco de minstree* en de *Avonturen van Dik Trom*, beide geschreven door C. Joh. Kieviet, en ook Hector Malots *Alleen op de wereld*. Daarnaast was ik verzot op de boeken van Jules Verne. In mijn studententijd las ik veel filosofie. Dan wil je toch weten wat figuren als Kant, Locke, Berkeley en

Hume hebben beweerd en raak je onder de indruk van hun diepzinnigheid. Later dacht ik: is dit nu diepzinnig of hadden ze de essentie ook in een pamflet kunnen zetten? Zijn daar die ingewikkelde boeken voor nodig? Ik heb er uiteindelijk weinig uit meegekregen. In mijn tijd deden studenten niet aan politiek, dat was laag-bij-de-gronds. Het moest over de zin van het bestaan of over de waarde van religie en dat soort zaken gaan.' Later is Terlouw de filosofie gaan relativeren. Hij kwam tot het inzicht dat politiek eigenlijk belangrijker is: 'Politiek gaat over de inrichting van de samenleving en over hoe de mensen met elkaar omgaan. Dat vind ik veel belangrijker dan al die existentiële filosofie. In dat opzicht ben ik wel veranderd.'

Ik ken de jeugd niet meer

Ondanks zijn drukke agenda heeft Terlouw ook altijd met veel plezier romans gelezen. 'Ik heb Gerard Reve gelezen tot ongeveer halverwege en toen had ik het gezien. Maar ik genoot ook van echte vertellers, zoals Jan de Hartog. Zo'n boek als *Hollands glorie* is fantastisch. De critici vonden het allemaal niets, maar die zijn niet goed bij hun hoofd. Het is een hartstikke spannend boek, waarin de zeevaart goed wordt beschreven. Waarom mag je dat niet mooi vinden? Jan de Hartog is als verteller echt onderschat. A.F.Th. van der Heijden schrijft over deze tijd, over mannen met hanenkammen en dergelijke. Maar na een paar boeken weet ik het wel, dan heb ik er weer genoeg van. Ik word graag onderhouden en ik vind

dat een schrijver zijn best moet doen om de aandacht van de lezer vast te houden. Een ander indrukwekkend boek is *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan* van Milan Kundera. En ook Primo Levi is een absolute meester. Zijn boeken zijn gruwelijk, maar prachtig. Maar ik heb ook de memoires van Churchill met veel interesse gelezen.' Op dit moment leest hij Geert Maks *In Europa*, dat voor hem vooral een feest der herkenning is: 'Het is fijn om alles eens bij elkaar geschreven te zien, hoewel Mak wel iets gemakkelijker conclusies trekt. Maar dat vind ik niet zo erg.'

De toekomst

Op dit moment schrijft Terlouw aan een vierde literaire thriller, samen met dochter Sanne, via e-mail. 'Ik vind het enig om met mijn dochter te schrijven. We treden ook samen af en toe op literaire avonden op. Onze boeken worden nog goed gelezen ook.' Sanne Terlouw debuteerde in 2000 met haar boek *Het strikkwartet*, nadat haar manuscript bekroond was met de *Libelle* Romanprijs. Toen kregen vader en dochter het idee om samen een boek te schrijven. 'We bedachten een aantal dingen: wie is het lijk, waarom is het een lijk, wie heeft het gedaan en met welk motief, en door wie wordt het opgelost? Toen we dat bepaald hadden, gingen we om de beurt een stuk schrijven. Het is erg leuk om elkaar voor verrassingen te stellen. Dan laat ik de hoofdpersoon tussen de lingerie van een mevrouw de foto vinden van een knappe jongeman. Ik ben vervolgens heel benieuwd hoe Sanne dat zal oplossen. We stellen elkaar steeds voor een nieuwe werkelijkheid, en daar moeten we het mee doen, of we dat nou leuk vinden of niet.' Terlouw benadrukt dat niet de bloederige gebeurtenissen, maar de relaties tussen mensen centraal staan.

Op de vraag of we nog een nieuw jeugdboek kunnen verwachten, reageert Terlouw afwijzend. 'Ik ken de jeugd niet meer. Die heeft i-pods en telefoontjes en sms't de hele dag met elkaar. Dus toen ik onlangs een nieuw boek schreef, hebben mijn kleinkinderen er wat moderne middelen in gestopt. Maar ik denk dat de jeugdboeken toch achter me liggen. Ik zie het me niet nog een keer doen, maar je weet het nooit zeker.'

Rick Honings
Jolien Stroo